

Linux bevezető ismeretek

1. Bevezetés

Nagyon fontos, hogy a lentebb szereplő parancsokat kipróbáljuk! Erre több lehetőségünk adódik.

- van a saját számítógépünkön valamilyen telepített linux verzió és azt használjuk,
- letöltünk egy live cd-t és azt használjuk, pl.: PuppyLinux(<http://skami.homelinux.org/>)
- eddig nem volt, de szeretnénk a gépünkre linuxot is; egy kis leírás, bár nem a legfrissebb, de jól használható: <http://hogyan.org/debian-5-lenny-telepites>
- a putty programmal belépünk valamely egyetemi szerverre (users, turdus) és ott dolgozunk;

2. Disztribúciók

A Wikipédiából, a szabad enciklopédiából

A Linux-disztribúció (röviden: distro vagy disztró) olyan összeállítás, mely egy felhasználásra kész Linux vagy GNU/Linux alapú operációs rendszert, és ahhoz tartozó, válogatott programokat tartalmaz.

Operációs rendszerekkel kapcsolatban a disztribúció (más néven distro vagy disztró) szó alatt egy gondosan egybeválogatott, általában rendszermagból és felhasználói programok csomagjaiból álló terjesztést értünk.

Disztribúciók közötti leggyakoribb különbségek

Disztribúciókat legtöbbször az különbözteti meg, hogy milyen célközönségnek és milyen feladatra készítik őket, így mindenki megtalálhatja a neki leginkább megfelelőt. Így léteznek olyanok, melyek lehetőséget nyújtanak arra, hogy szinte az összes konfigurálási lehetőséget egy grafikus felületen végezzük el és vannak olyanok is, amelyek megkövetelik, hogy a felhasználó mindent a konfigurációs állományok szerkesztésével állítson be a saját ízlésének megfelelően. Egyes disztribúciók célja, hogy mindig a lehető legfrissebb szoftvereket szállítsa, míg mások jól kitesztelt, stabil, ám emiatt kissé elavult csomagokat szállítanak. A legtöbb disztró adott közönséget céloz meg: profi vagy kezdő felhasználókat, adminisztrátorokat, „buherátorokat”, kevés memóriával rendelkező vagy csak CD-t tartalmazó gépeket stb. Néhány disztró a grafikus környezetet, míg mások inkább a karakteres konzolt támogatják.

További fontos különbség, hogy milyen csomagkezelőt használnak az adott terjesztésben. A könyvtárstruktúra általában hasonló módon van felépítve, viszont kisebb különbségek adódhatnak e tekintetben is, extrém esetekben teljesen eltérő felépítést is alkalmaznak a disztribútorok (pl.: GoboLinux). A disztrók egyik fő jellemzője az egyes programcsomagok installálásának, eltávolításának és frissítésének megkönnyítése és támogatása (lásd még: APT, RPM)

Nagy eltérések vannak a disztrók kiadásai között eltelt időben; egyes disztrók fix ciklust alkalmaznak (például 6 hónaponként egy új kiadás), más disztróknál nincs kötött kiadási ciklus. Léteznek kereskedelmi terjesztések.

Nem mindegyik disztró ugyanazt a kernel verziót használja, továbbá sok disztró saját igényeinek megfelelően módosítja a hivatalosan kiadott, ún. vanilla kernelt.

A nagyobb és ismertebb disztribúciók (a teljesség igénye nélkül)

- blackPanther OS, magyar Linux-disztribúció
- UHU-Linux, magyar Linux-disztribúció
- Debian GNU/Linux
- Ubuntu, Kubuntu, Xubuntu
- Mandriva
- PCLinuxOS
- Red Hat Linux
- Fedora
- CentOS
- openSUSE
- Slackware
- Gentoo
- Arch Linux
- Knoppix, Damn Small Linux, Live CD-ként való futtatásra tervezve
- CrunchBang Linux
-
-
-

Egy kis érdekesség: <http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/8/8c/Gldt.svg>

3. Könyvtárszerkezet

Linux alatt egy "tökéletes" fa struktúrába van szervezve a teljes könyvtárszerkezet, (azaz ne számítsunk C, D... meghajtókra!) Mindennek az alapja a "/" jellel jelölt gyökérkönyvtár más néven root. Ez minden Linux alapja, ebből ágaztatható le a teljes szerkezet.

1. példa. *Adjuk ki a következő utasítást:*

```
ls /
```

Hasonló listát kell látnunk:

```
bin boot cdrom dev etc home lib lost+found media mnt opt proc root sbin  
sys tmp usr var vmlinuz
```

Ezek a főkönyvtárak majdnem minden Linuxban változatlanul megvannak, leszámítva talán a /cdrom-ot és /media-t. A /media egy újabb "találmány", ide kerülnek a cserélhető médiák. Nézzük, melyikben mi található:

3.1. bin, sbin

A bin könyvtárakban - nem meglepő módon - futtatható bináris állományok csücsülnek. Több bin könyvtár is található ezen kívül, például a /usr/bin és a /usr/sbin. Bár ez nem törvényszerű, de általában a bin könyvtárakban a minden felhasználó által elérhető állományok kerülnek az sbin könyvtárakba pedig olyan rendszerezők, melyeket például csak rendszergazdák használnak. Az értelméről később, a Path kapcsán ejtünk pár szót. A /bin és /sbin az alaprendszerhez szükséges programokat tartalmazza, a felhasználó által telepített programok a /usr/bin /usr/sbin alá kerülnek.

3.2. boot

A boot könyvtárban találhatók a bootnál fontos fájlok: általában a rendszermag (kernel), illetve Grub rendszerbetöltő esetén annak konfigurációs állománya is. A gyökérben található még egy vmlinuz fájl is (esetenként bzImage), mely egy ún. szimbolikus link a /boot/vmlinuz-ra azaz a rendszermagra. A szimbolikus link egy hasznos megoldás Linux alatt: ha egy fájlra több helyen is szükségünk van, elég ehgy helyen tárolni azt, és a többinél csak egy mutatót létrehozni az adott fájlra, így onnan is ugyanúgy elérhető, de nem foglal kétszer helyet a vincseszteren.(lásd később)

3.3. cdrom

Szintén egy szimbolikus link, általában a /media/cdrom könyvtárra. Ez utóbbi alá csatolódik be a CD meghajtó egység.

3.4. dev

Linux alatt fájlkon keresztül érünk el mindent a CD-vel kezdve, a hangon át, az egészig. ezek a speciális eszközfájlok találhatók ebben a mappában.

3.5. etc

Az etc könyvtár a gyűjtőhelye a különböző programok globális konfigurációs fájljainak. Ellentétben a Windowsos registry megoldással Linux alatt minden konfigurációs állomány egyszerű szövegfájlba van mentve, aminek nagy előnye, hogy az állományok akkor is egyszerűen elérhetők, ha a rendszer egyébként használhatatlan. Természetesen emellett az egyes programok felhasználó specifikus beállításokkal is rendelkeznek, ezeket a home könyvtárakban tárolja a rendszer, rejtett mappákban.

3.6. home

Ezalatt a könyvtár alatt található a felhasználói könyvtárak, az adott könyvtár alatt a teljes dűlési joga van, ezen az egy könyvtáron kívül azonban leginkább csak olvasási joga van alapból.

3.7. lib

A lib könyvtár alatt már a rendszer részei lapulnak: library fájlok, kernel modulok, stb.

3.8. lost+found

Egy speciális könyvtár, jelen esetben egy ext3 típusú fájlrendszerrel szerelt partícióról van szó, ez a könyvtár nem is a Linux, mint inkább a fájlrendszer része.

3.9. media

Rendszerfüggő a dolog, általában a /media könyvtár alá kerülnek befűzésre a CD/DVD eszközök, pendrive illetve a floppy. Röviden: a cserélhető médiák.

3.10. mnt

A másik "betűzögetős" könyvtár. Ez alá a könyvtár alá kerülnek (általában) befűzésre a fix partíciók. Mivel ebben a könyvtárstruktúrában nincs kiemelt "volume" egy egy meghajtónak, mint Windows alatt a C:, D:, stb., így egy-egy eszközt tetszőleges helyre befűzhetünk a fájlrendszerbe. Különösen praktikus ez például home könyvtár estén: ha kinőjük az e célra fenntartott partíciót, és veszünk egy új vincsesztert, egyszerűen csak rámásoljuk anyagainkat, letöröljük az eredeti példányt, majd befűzzük a /home könyvtár alá az új adathordozót. opt: a hivatalos leírás szerint külsős programok települnek ebbe a könyvtárba, de a rendszerek nagy részén üresen áll...

3.11. proc

Itt találhatóak az éppenfutó műveletek -fájlként leképezve, sorszámozva, illetve információk a rendszerről: processzorról, memóriáról, stb. Iszonyú mennyiségű hasznos információt talál itt az avatott kéz.

3.12. root

A rendszergazda (root) felhasználói könyvtára

3.13. tmp

Az egyes programoknak szükségük van/lehet átmeneti fájlokra. Ezek kerülnek ide. Ez a másik olyan könyvtár, amely alapértelmezettben írható minden felhasználó számára.

3.14. usr

Ez alatt a könyvtár alatt található minden. Persze ez így kicsit túlzónak hat, de majdnem igaz: az usr könyvtár alatt található a telepített programok nagy része, hagyományból ide szokott az ember fia forrásokat pakolni (/usr/src), és azt leforgatni. Itt található a dokumentációk, itt található az ikonok nagy része, sorolhatnánk a végtelenségig...

3.15. var

Szintén számos szolgáltatás gyűjtőkönyvtára. Itt található a naplófájlok, egyes programok hosszabb ideig tárolt, mégis átmeneti fájljai, alapértelmezettben a felhasználói levélboxok, stb.

2. példa. *Nézzünk bele az egyes könyvtárakba: adjuk ki a következő utasítást:*

```
ls /bin (aztán ls /boot, ls /home,...)
```

3. példa. *Gépeljük be:*

```
cat /proc/meminfo
```

(Az

```
ls
```

parancsnak a man-ban nézhetsz utána)

4. Jogosultságok

4.1. A root

A linux disztribúciókban található egy kitüntetett felhasználó, a rendszergazda, a telepítés során jön létre, a neve: root. Neki mindenhez joga van, bármit törölhet, bármit megnyithat, létrehozhat felhasználót, stb. Az ő általa indított programok az ő jogaival futnak, egy szándékosan vagy véletlenül megváltoztatott program a root jogaival futva komoly károkat tud okozni. Ezért a legtöbb disztribúcióban létre kell hozni már a telepítéskor egy korlátozott jogú felhasználót, akinek az adataival belépve korlátozott jogokkal tudunk dolgozni. Ez így biztonságos!

4. példa. Írjuk be:

```
cat /etc/passwd
```

A kapott hosszú lista első oszlopa a rendszerünkön lévő felhasználók neveit tartalmazza, a sajátunkat is ott kell látnunk.

4.2. Csoportok

A lentebb bemutatásra kerülő jogoknak igazi jelentősége a több felhasználó által használt rendszerek esetében van (pl.: users és turdus szerverek), ha egy gépet csak egyedül mi használunk, a jogosultságok állítgatása nem lesz annyira fontos. Minden felhasználó valamilyen csoportnak is tagja (akár többnek is), mindenkinek van egy alapértelmezett csoportja (elsődleges csoport), ez Debian rendszeren megegyezik a felhasználó nevével, a felhasználó létrehozásakor jön létre, az új felhasználó egyből belekerül.

5. példa. Adjuk ki a következő utasítást:

```
cat /etc/group
```

A kapott lista első oszlopa a rendszerünkön lévő csoportok neveit tartalmazza.

4.3. Jogok

A Linux fájlrendszere tárolja a fájl tulajdonosának azonosítóját a fájlhoz tartozó csoportokat és a hozzáférési jogosultságot is. A hozzáférési jogosultságok ábrázolásához egy 3 jegyű számból álló kódot használ, amit fájlmodnak nevezzünk.

Első szám a saját (user) jogot

Második szám a csoport (group) jogot

Harmadik a többiek (others) jogait rögzíti

A saját jog alatt a fájl tulajdonosának jogait értjük, legtöbb esetben ő az adott fájl vagy könyvtár létrehozója is. Minden komponens a következő részekből áll:

1. Saját r w x | 4 2 1

2. Csoport r w x | 4 2 1

3. Többiek r w x | 4 2 1

r (Read): Olvasási jog (vagyis az adott fájl ezáltal olvasható)

w (Write): Írási jog (az adott fájl ezáltal válik írhatóvá)

x (Executable): Végrehajtási jog (Futási)

4.4. „Játék a jogokkal”

Jogosultságok megváltoztatása:

Egy fájl tulajdonosi (hozzáférési) jogait csak a fájl tulajdonosa, vagy a rendszergazda tudja megváltoztatni. `chmod +|-<mód> <fájlnév>`

Chmodnál meg kell határozni az alábbiakat:

Adunk vagy elveszünk jogot (+ : adunk, - : elveszünk)
 Kinek/kitől (saját, csoport, mások (ugo))
 Milyen jogot adunk (r w x / 4 2 1)
 u – saját (User)
 chmod u+w munka.tar.gz Saját magunknak írási jog
 g – csoport (Group)
 chmod o+x munka.tar.gz Másoknak futtatási jog
 o – mások (Other)
 chmod o+x,u+w munka.tar.gz
 a - mindenki (All)
 chmod 777 munka.tar.gz Mindenkinek minden jog, ugyanaz mint:
 chmod a+rw <fájlnév>
 chmod 700 munka.tar.gz Csak nekem van jogom mindenhez, ugyanaz mint
 chmod u+rw,g-rwx,o-rwx <fájlnév>

Fájlok esetében a végrehajtási jognak csak a futtatható fájlknál van jelentőségük (bináris állományok, scriptek). Könyvtárak esetén az olvasási jog azt jelenti, hogy elolvashatja a fájl neveit az adott könyvtárban, az írási jog jelenti, hogy a könyvtárban állományt, könyvtárat hozhatunk létre, míg a futtatási jog megengedi a belépést a könyvtárba.

Amikor egy fájlt létrehozunk, akkor az a jogosultságoknak egy alapértelmezett csoportjával fog rendelkezni. Pl.: Létrehozunk egy üres fájlt:

```
$touch akarmi
$ls -la akarmi
-rw-r--r--
```

4.5. umask

A létrehozáson kívül, hogy bármit is tettünk volna mint tulajdonosok, alapértelmezés szerint írási és olvasási joggal, a csoportba és a nem csoportba tartozók pedig csak olvasási joggal rendelkeznek. Ennek az az oka, hogy az operációs rendszer a fájl létrehozásakor a 022 maszkot alkalmazza. Egy adott állomány létrehozásakor alapértelmezésben senki sem kap futtatási jogot. Az alapértelmezett maszk lekérdezése:

```
$umask
-> 022
```

Könyvtárak létrehozása esetén a 777-ből vonódik ki a mask, azaz alapértelmezetten egy könyvtár 755 jogokkal jön létre. Fájlknál a 666-ból vonódik ki a mask, így 644 jogokkal jönnek létre a fájljaink.

5. Parancsok

Lásd a mellékelt Linuxparancsoksegedlet.doc fájlt.

6. Átírányítás

Bejelentkezés után egy program várja az utasításaidat, hogy azokat végrehajtsa, ez a shell. Több fajtája van, pl.: sh, bash, csh ... A számunkra szükséges szinten mindegyik egyformán működik. A bejelentkezés után a villogó prompt jelzi, hogy a shell várja az utasításainkat. A fentebb bemutatott parancsok után nézzünk valami különlegességet, amivel egész összetett feladatokat is megpróbálhatunk végrehajtani a shellel. Ez az átírányítás.

Egy programnak általában egy bemenete (stdin – általában a billentyűzet) van és két kimenete: stdout – szabvány kimenet, általában a képernyő, stderr – szabvány hibakimenet, szintén általában a képernyő. Lehetőség van bármelyik átírányítására fájlba illetve fájlból.

6. példa. *Szeretném tudni, hogy a gépemen mely felhasználó home könyvtára mennyi helyet foglal. Ehhez kiadhatom a*
du -hs /home/* parancsot.

Ez a képernyőre listázza az eredményt, amit kértem. Igen ám, de lehet, hogy ezt szeretném megőrizni, hogy meg tudjam mutatni az érintetteknek, esetleg szeretném magamnak automatikusan, időről időre elküldeni e-mailben. A parancs kimenetét átírányítjuk egy fájlba, így nem vész el.

7. példa. *Gépeljük be: du -hs /home/* > foglalas.dat*

Ez a parancs szabványos kimenetét átírányította a foglalas.dat fájlba. Ha ez eddig nem létezett, akkor létrehozza a shell, ha létezett, akkor a tartalmát kitörli és csak az új tartalom lesz benne.

Ha nem szeretnénk kitörölni a már létező fájlunk már létező tartalmát, akkor a következő képpen járhatunk el:

8. példa. *du -hs /home/* >> foglalas.dat*

Remélem, hogy a kétféle jel között látjuk a különbséget.

Igen ám, de ha a fenti parancsot kiadjuk, akkor egy sor hibaüzenet is keletkezhet, hiszen a legtöbb felhasználó home könyvtárába nincs jogunk „belekukkantani”. lehetőségünk van arra, hogy a szabványos hibakimenetet is átírányítsuk egy fájlba, ekkor a monitoron nem jelennek meg.

9. példa. *Írjuk be: du -hs /home/* > foglalas.dat 2>foglalas.hiba*

Igen, a 2 szám a hibacsatorna azonosítója, a 2>foglalas.hiba utasítással írányítottuk a hibaüzeneteket egy másik fájlba. Ha nincs szükségünk a hibákra a fájlban és a képernyőn sem akarjuk látni, akkor egy különleges fájlba, a semmibe is átírányíthatjuk a hibakimenetet.

10. példa. *du -hs /home/* 2> /dev/null*

A bemenet átírányítása annyit jelent, hogy a programom a bemenetét nem a billentyűzetről kapja, hanem egy fájlból. Egyszerű példa: az előzőleg elkészített foglalas.dat fájlból keressük meg azon sorokat, melyekben gigabájtnyi helyfoglalásról van adat.

11. példa. *grep < foglalas.dat G*

Bizonyos mintát (G) tartalmazó sorokat keres a grep (man grep) utasítás, de bemenetét az adott fájlból veszi.

Újabb hasznos lehetőség a csövezés (pipe), amikor az egyik parancs kimenete alkotja a másik bemenetét. Ennek jele a |. Pl.: irassuk ki a passwd állomány sorait abc szerint rendezve!

12. példa. *cat /etc/passwd |sort*

A cat program kilistázza a fájl tartalmát, ez átadódik a sort program bemenetére (man sort).

7. Feladatok

1. feladat. *Nézz utána, hogy mit csinál az ncal parancs!*

2. feladat. *A hét milyen napján születél?*

3. feladat. *Mekkora helyet foglalsz a users.itk.ppke.hu szerveren?*

4. feladat. *Hozd létre a következő könyvtárstruktúrát a saját könyvtáradon belül!*

./szulok/apa

./szulok/anya

5. feladat. *Hozz létre egy fájlt (akár üreset is lehet) az apa alkönyvtáron belül! (touch, esetleg nano, esetleg cat,...)*

6. feladat. *Másold át az anya alkönyvtárba!*

7. feladat. *Írasd ki egy fájlba az elmúlt 10 percben módosított fájlok neveit a munkakönyvtáradon belül! (find parancs)*

8. feladat. *Fűzd hozzá a fájl végéhez az aktuális dátumot! (date és átírányítás)*

9. feladat. *Módosítsd az előző fájl jogait, hogy neked csak írási jogod, másoknak (csoport, egyéb) pedig semmilyen joga ne legyen!*

10. feladat. *Próbáld meg a tartalmát kilistázni! (pl.: cat)*

11. feladat. *Szerezz információkat az od programról! (man, keresők,...)*

12. feladat. *Add ki a következő utasítást!*

echo ō|od -t x1

Értelmezd az eredményt!

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés	1
2. Disztribúciók	1
3. Könyvtárszerkezet	3
3.1. bin, sbin	3
3.2. boot	3
3.3. cdrom	3
3.4. dev	3
3.5. etc	4
3.6. home	4
3.7. lib	4
3.8. lost+found	4
3.9. media	4
3.10. mnt	4
3.11. proc	4
3.12. root	5
3.13. tmp	5
3.14. usr	5
3.15. var	5
4. Jogosultságok	5
4.1. A root	5
4.2. Csoportok	6
4.3. Jogok	6
4.4. „Játék a jogokkal”	6
4.5. umask	7
5. Parancsok	7
6. Átírányítás	8
7. Feladatok	9